

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

**DİN, İNANÇ VE MEZHEP
TEMELLERİNDE**

AYRIMCILIK

DİN, İNANÇ VE MEZHEP TEMELLERİNDE AYRIMCILIK

“

Kişilerin dini, inancı ve mezhebi sebebiyle ayrımcılığa maruz bırakılması, 6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu kapsamında yasaklanmıştır.

”

- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 10'uncu maddesinde kanun önünde eşitlik ilkesi *"Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir."* şeklinde düzenlenmiştir.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 24'üncü maddesinde din ve vicdan hürriyeti *"Herkes, vicdan, dini inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir. 14'üncü madde hükümlerine aykırı olmamak şartıyla ibadet, dini ayin ve törenler serbesttir. Kimse, ibadete, dini ayin ve törenlere katılmaya, dini inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; dini inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz ve suçlanamaz. Din ve ahlak eğitim ve öğretimi Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlak öğretimi ilk ve orta-öğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi ancak, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanuni temsilcisinin talebine bağlıdır. Kimse, Devletin sosyal, ekonomik, siyasi veya hukuki temel düzenini kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma veya siyasi veya kişisel çıkar yahut nüfuz sağlama amacıyla her ne suretle olursa olsun dini veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz."* şeklinde düzenlenmiştir.

- İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 2'nci maddesine göre: “ Herkes ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka türden kanaat, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğuş veya başka türden statü gibi herhangi bir ayırım gözetilmeksizin, bu Bildirgede belirtilen bütün hak ve özgürlüklere sahiptir.”
- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 9'uncu maddesi ise şu şekilde düzenlenmiştir:

“1. Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahiptir; bu hak, din veya inanç değiştirme özgürlüğü ile tek başına veya topluca, kamuya açık veya kapalı ibadet, öğretim, uygulama ve ayin yapmak suretiyle dinini veya inancını açıklama özgürlüğünü de içerir.

2. Din veya inancını açıklama özgürlüğü, sadece yasayla öngörülen ve demokratik bir toplumda kamu güvenliğinin, kamu düzeninin, genel sağlık veya ahlakın ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli sınırlamalara tabi tutulabilir.”

- AİHS'in 14'üncü maddesi ise şu şekilde düzenlenmiştir: “Bu Sözleşme’de tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal veya diğer kanaatler, ulusal veya toplumsal köken, ulusal bir azınlığa aidiyet, servet, doğum başta olmak üzere herhangi başka bir duruma dayalı hiçbir ayrımcılık gözetilmeksizin sağlanmalıdır.”
- Birleşmiş Milletler (BM) Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme’nin (MSHS) 2'nci maddesinde “ayrımcılık yasağı”; “Bu Sözleşmeye Taraf her Devlet, bu Sözleşmede tanınan hakları ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veya diğer bir fikir, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, doğum veya diğer bir statü gibi her hangi bir nedenle ayrımcılık yapılmaksızın, kendi toprakları üzerinde bulunan ve egemenlik yetkisine tabi olan bütün bireyler için güvence altına almayı bu ve haklara saygı göstermeyi taahhüt eder.” şeklinde düzenlenmiştir.
- MSHS'nin 18'inci maddesi şu şekilde düzenlenmiştir: “1. Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahip olacaktır. Bu hak, herkesin istediği dine ya da inanca sahip olması ya da bunları benimsemesi özgürlüğünü ve herkesin aleni veya özel olarak bireysel ya da başkaları ile birlikte toplu olarak, kendi din ya da inancını ibadet, icra, bunun icaplarını yerine getir-

me ya da öğretme bakımından ortaya koyma özgürlüğünü de içerir. 2. Hiç kimse, kendi seçtiği bir din ya da inanca sahip olma ya da bunu benimseme özgürlüğünü zedeleyecek bir baskıya maruz bırakılamaz. 3. Bir kimsenin kendi dinini veya inançlarını ortaya koyma özgürlüğüne ancak yasalarla belirlenen ve kamu güvenliğini, düzenini, sağlığını, ahlakını ya da başkalarının temel hak ve özgürlüklerini korumak için gerekli kısıtlamalar getirilebilir.”

- BM İnsan Hakları Komitesi'nin 12 ve 30 Temmuz 1993 tarihli 48. Oturumunda kabul edilen 22 No.lu Genel Yorumun 4. paragrafında da şu ifadeler yer verilmiştir: “Din ya da inancı açığa vurma özgürlüğü, bireysel olarak ya da başkalarıyla birlikte özel ya da kamusal alanda icra edilebilir. Dinini ya da inancını ibadet ederek, ayinler yaparak, fiili olarak uygulayarak ve öğreterek açığa vurma özgürlüğü çok çeşitli davranışları kapsamaktadır. Ayin kavramı, inancı doğrudan ifade eden ayinsel ve törensel davranışlar ile ibadet yeri inşa etme, ayinsel obje kullanımı, semboller taşınması ve tatil ve dinlenme günlerine uyulması gibi bu tip davranışların ayrılmaz parçası niteliğindeki çeşitli uygulamaları kapsamaktadır. Ayinlerin yapılması, din veya inancın uygulanması ve ayinler sadece törensel davranışları değil, ayrıca beslenmeye ilişkin düzenlemelere uyulması, ayırt edici kıyafet giyilmesi veya başörtüsü takılması, hayatın belli aşamaları için belirlenmiş ayinlere katılma ve bir grup tarafından geleneksel olarak konuşulan belli bir dilin kullanılması gibi gelenekleri de kapsamaktadır. (...)”
- BM Genel Kurulu'nun 25 Kasım 1981 tarihli ve 36/55 sayılı kararıyla ilan edilen Din veya İnanca Dayanan Her Türlü Hoşgörüsüzlüğün ve Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesine Dair Bildiri'nin “Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü” başlıklı 1'inci maddesi şu şekilde düzenlenmiştir:

“1. Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, bir dine veya dilediği bir inanca sahip olma ve dinini veya inancını kendi başına veya başkaları ile birlikte toplu olarak ve aleni veya gizli bir biçimde ibadet etme, gereklerine uyma, uygulama ve öğretme yoluyla açığa vurma özgürlüğünü de içerir. 2. Hiç kimse bir dine veya dilediği inanca sahip olma özgürlüğünü zedeleyecek bir zorlamaya maruz bırakılamaz. 3. Bir kimsenin dinini veya inancını açığa vurma özgürlüğü, sadece hukuken öngörülen ve kamu güvenliğini, kamu düzenini, sağlığı, ahlakı veya başkalarının temel hak ve özgürlüklerini korumak için gerekli olduğu ölçüde sınırlamalara tabi tutulabilir.”

- Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), *Kokkinakis v. Yunanistan* kararında Sözleşme'nin 9'uncu maddesindeki özgürlüğün çoğulcu demokratik toplum açısından önemini şu şekilde ortaya koymuştur:

"9'uncu maddede korunan düşünce, vicdan ve din özgürlüğü, Sözleşme'deki anlamıyla 'demokratik toplumun temel taşlarından biridir. Bu özgürlük dini boyutuyla, inananların kimliklerini ve yaşam biçimlerini şekillendiren en önemli unsurlardan biri olmanın yanı sıra, aynı zamanda ateistler, agnostikler, septikler ve din karşısında kayıtsız kalanlar için de çok kıymetli bir değerdir. Yüzyıllar süren bir mücadele sonucunda, büyük bir bedelle kazanılan ve demokratik toplumun ayrılmaz bir unsuru olan çoğulculuk da bu özgürlüğe dayanmaktadır." (AİHM, Kokkinakis v. Yunanistan, B. No. 14307/88, 25/5/1993, para. 31)

- AİHM, *Cha'are Shalom ve Tsedek v. Fransa* kararında; *"Din özgürlüğü öncelikli olarak bireysel bir vicdan meselesi olsa da, bir kimsenin dinini, tek başına ve özel olarak ya da başkalarıyla topluluk halinde kamusal alanda ve inancını paylaştığı diğerleriyle oluşturduğu bir çevrenin içerisinde dinini dışa vurma özgürlüğünü de ima eder. 9'uncu madde bir kimsenin dinini ya da inançlarını dışa vurmasının alabileceği değişik biçimleri de sıralar; bunlar, ibadet etmek, öğretmek, uygulama ya da dini törendir."* ifadelerine yer vermiştir. (AİHM, *Cha'are Shalom ve Tsedek v. Fransa*, B. No. 27417/95, 27.06.2000, para.73)
- AİHM, *Eweida ve Diğerleri v. Birleşik Krallık* kararında şu ifadelere yer vermiştir: *"Din özgürlüğü, asıl olarak bireyin düşünce ve vicdaniyla ilgili bir meseledir. Sözleşme'nin 9'uncu maddesinin ilk paragrafında belirtilen bu yön, yani herhangi bir dini inanca sahip olma ve dinini ya da inancını değiştirme, kesindir ve koşulsuzdur. Din özgürlüğü ayrıca, kişinin bireysel ve gizli olarak inancını açıklama ve de diğerleriyle birlikte ve halkın önünde ibadet etme özgürlüğünü de içerir. Dini inancın açığa vurulması, ibadet, öğretim, uygulama ve uyma şeklini alabilir. Bir kişinin dini inancını açığa vurmasının diğerleri üzerinde etkisi olacağından, Sözleşme'yi kaleme alanlar din özgürlüğünün bu yönünü 9'uncu maddenin ikinci fıkrasında belirtilen belirtilen şekilde sınırlandırmışlardır. Bu ikinci paragraf, bir kişinin dinini veya inancını açığa vurma özgürlüğü üzerine konulan bir kısıtlamanın ya-sayla öngörölmüş ve orada belirtilen meşru amaçlardan bir veya birkaçının gerçekleştirilmesi bakımından demokratik bir toplumda gerekli olmasını*

şart koşmaktadır.” (AİHM, Eweida ve Diğerleri v. Birleşik Krallık, B. No. 48420/10, 2013, para. 80).

- Anayasa Mahkemesi (AYM), Tuğba Arslan başvurusunda din ve vicdan özgürlüğüne ilişkin şu tespitleri yapmıştır: “Din ve vicdan özgürlüğü-
nün demokratik toplumun temellerinden biri olmasının kökeninde dinin, hem bir dine bağlı olan bireyler tarafından hayatı anlama ve anlamlan-
dirmada başvurdukları temel kaynaklardan biri olması hem de toplum-
sal yaşamın şekillenmesinde önemli bir işlev görmesi bulunmaktadır. Bu
işlev sebebiyle uluslararası düzlemde dinlerin özgürlükler karşısındaki
konumlarından bağımsız olarak bireylerin belli ölçüler içerisinde din ve
inanç özgürlüklerine sahip olduğu kabul edilmiştir. Diğer özgürlükler gibi
din özgürlüğü de uzun ve zorlu bir sürecin sonucunda belli yasal ve ana-
yasal güvencelere sahip kılınmıştır. Nitekim din özgürlüğü, evrensel ve
bölgesel düzeyde insan haklarına ilişkin uluslararası bildiri ve sözleşme-
lerin birçoğunda korunan bir haktır.” (Tuğba Arslan, [GK], B.No: 2014/256,
25/6/2014, para 52).

- 6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu ise “*Eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı*” başlıklı 3’üncü maddesinin ikinci fıkrasında “*Bu Kanun kapsamında cinsiyet, ırk, renk, dil, din, inanç, mezhep, felsefi ve siyasi görüş, etnik köken, servet, doğum, medeni hâl, sağlık durumu, engellilik ve yaş temellerine dayalı ayrımcılık yasaktır*” ifadeleriyle din, inanç ve mezhebe dayalı ayrımcılığı kesin olarak yasaklamaktadır.
- 6701 sayılı Kanun kapsamına giren ayrımcılık türleri şunlardır:
 - Ayrı tutma,
 - Ayrımcılık talimatı verme ve bu talimatı uygulama,
 - Çoklu ayrımcılık,
 - Doğrudan ayrımcılık,
 - Dolaylı ayrımcılık,
 - İşyerinde yıldırma,
 - Makul düzenleme yapmama,
 - Taciz,
 - Varsayılan temele dayalı ayrımcılık,
 - Eşit muamele ilkesine uyulması ve ayrımcılığın önlenmesi amacıyla izlenen hukuki süreç nedeniyle maruz kalınan olumsuz muameleler.
- Bir kişinin hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden karşılaştırılabilir durumdakilere kıyasla eşit şekilde yararlanmasını din, inanç veya mezhebi nedeniyle engelleyen veya zorlaştıran her türlü farklı muamele **din, inanç veya mezhep temellerinde doğrudan ayrımcılık** oluşturmaktadır.
- Görünüşte ayrımcı olmayan her türlü eylem, işlem ve uygulamalar sonucunda bir kişinin, dini, inancı veya mezhebiyle bağlantılı olarak hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanma bakımından nesnel olarak haklılaştırılamayan dezavantajlı konuma sokulması ise **din, inanç veya mezhep temellerinde dolaylı ayrımcılık** teşkil etmektedir.

BİLİYOR MUYDUNUZ?

✓ *Irkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu (ECRI), Müslümanlara Karşı Hoşgörüsüzlük ve Ayrımcılıkla Mücadele konulu 5 No.lu Genel Politika Tavsiye Kararında şu hususların altını çizmiştir:*

- *“Ortadoğu’da sürüncemede kalmış müthiş bir ihtilaf fırtınası, kriz düzeyindeki göç akımları ve Avrupa’da arka arkaya meydana gelen terör saldırıları İslâm’ın terörizmle bir tutulmasına yol açtı. Bunun sonucunda İslâm karşıtlığı Avrupa’da yükselişe geçmekte ve Müslüman cemaatler azınlık olarak yaşadıkları yerlerde eskisinden çok daha fazla ayrımcılığa maruz kalma tehlikesi altında kalmaktalar.”*
- *“Hükümetlerin din özgürlüğünü destekleme ve istisnasız bütün inanç sahiplerinin yaşadıkları toplumlarda hoşgörüsüzlük ve ayrımcılık korkusu taşımadan yaşayabilmesi ve gelişebilmesini güvence altına alma görevleri bulunmaktadır.”*

Kaynak: <https://rm.coe.int/5-nolu-ecri-genel-politika-tavsiye-karar-muslumanla-ra-kars-hosgorusuzl/16808da199>

Koruma hangi alanlarda uygulanır?

- 6701 sayılı Kanun kapsamında kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, gerçek kişiler, özel hukuk tüzel kişileri ve bunlar tarafından yetkilendirilenlerin;
 - Eğitim ve öğretim, yargı, kolluk, sağlık, ulaşım, iletişim, sosyal güvenlik, sosyal hizmetler, sosyal yardım, spor, konaklama, kültür, turizm ve benzeri gibi hizmetlerin sunumunda;
 - Kamuya açık hizmetlerin sunulduğu alanlar ve binalara erişimde;
 - Taşınır ve taşınmazların kamuya açık bir şekilde sunulurken ilgili süreçlerde (kiralama, satın alma, kira akdinin şartlarının belirlenmesi, kira akdinin yenilenmesi veya sona erdirilmesi, devir);
 - Dernek, vakıf, sendika, siyasi parti ve meslek örgütlerine, ilgili mevzuatlarında veya tüzüklerinde belirtilen istisnalar dışında üye olma,

organlarına seçilme, üyelik imkânlarından yararlanma, üyeliğin sonlandırılması ve bunların faaliyetlerine katılma ve yararlanmada;

- İstihdam ve serbest mesleğe ilişkin süreçlerde; din, inanç ve mezhep temellerinde kişi veya grupları ayrımcı muameleye maruz bırakması yasaklanmaktadır.

Sorumluluklar

- Ayrımcılık yasağının ihlali hâlinde, konuya ilişkin görev ve yetkisi bulunan **kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları** ihlalin sona erdirilmesi, sonuçlarının giderilmesi, tekrarlanmasının önlenmesi, adli ve idari yoldan takibinin sağlanması amacıyla gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür.
- Ayrımcılık yasağı bakımından sorumluluk altında olan **gerçek ve özel hukuk tüzel kişileri** de yetki alanları içerisinde bulunan konular bakımından ayrımcılığın tespiti, ortadan kaldırılması ve eşitliğin sağlanması için gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür.

Başvuru veya Resen İnceleme

- Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK); ayrımcılık yasağı ihlallerini resen veya başvuru üzerine incelemek, araştırmak, karara bağlamak ve sonuçlarını takip etmekle görevli ve yetkilidir.
- Din, inanç veya mezhep temellerinde ayrımcılık yasağı ihlalden zarar gördüğü iddiasında bulunan herkes Kuruma başvurabilir.
- 6701 sayılı Kanun kapsamında; bir kişinin dini, inancı veya mezhebi nedeniyle ayrımcılığa maruz bırakıldığının tespiti halinde, bu ihlalin etki ve sonuçlarının ağırlığı, failin ekonomik durumu ve çoklu ayrımcılığın ağırlaştırıcı etkisi dikkate alınarak ihlalden sorumlu olan kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, gerçek kişiler ve özel hukuk tüzel kişileri hakkında idari para cezası uygulanır. 27.11.2021 tarihli ve 31672 sayılı Resmî Gazete’ de yayımlanan orana göre 6701 sayılı Kanun’un 25’inci maddesinin birinci fıkrasında yer alan idari para cezasının 2022 yılı için alt sınırı 2.673,61 TL üst sınırı ise 40.179,00 TL olarak yeniden belirlenmiştir.
- Kurumun inceleme ve araştırma konusuyla ilgili olarak gerekçesini belirterek istediği bilgi ve belgelerin, süresi içinde verilmesi zorunludur. Söz konusu yükümlülüğe ve uyarıya rağmen haklı bir neden olmaksızın belirtilen sürede uymayan kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, gerçek kişiler ve özel hukuk tüzel kişileri hakkında da idari para cezası uygulanır. 27.11.2021 tarihli ve 31672 sayılı Resmî Gazete’ de yayımlanan orana göre 6701 sayılı Kanun’un 25’inci maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan idari para cezasının 2022 yılı için alt sınırı 1.334,76 TL üst sınırı ise 5.352,36 TL olarak yeniden belirlenmiştir.

Din, İnanç veya Mezhep Temellerinde Ayrımcılık Örnekleri Neler Olabilir?

- Katolik bir hastanede başhekim olarak görev yapan doktorun dini ritüellere uygun biçimde evlendiği eşinden ayrılmasının ardından yeniden evlenmesinin Katolik inancına aykırı olduğu gerekçesi ile işine son verilmesi (*Avrupa Birliği Adalet Divanı [ABAD], IR V JQ, Case C-68/17*).
- Tatil sitesinde bulunan havuza tesettürlü mayo ile girmek isteyen kişiye tesettürlü mayonun kıyafet gibi olması, kumaşın insan bedeni gibi kolay temizlenmemesi, hijyen ve sağlık hakkı gibi nedenlerle izin verilmemesi.
- Din, inanç veya mezhep farklılığından dolayı bir aileye konutun kiralanmak istenmemesi.
- Din, inanç veya mezhep farklılığından dolayı kişinin işyerinde yıldırma oluşturabilecek eylemlere maruz bırakılması.
- Nesnel ve makul bir gerekçe olmaksızın Alevi öğrencilerin okulda diğerlerine göre fiziki ve teknik yetersizlikleri olan farklı bir sınıfta eğitim görmeye zorlanması.
- İç hukukta herhangi bir engel olmamasına karşın kişinin nüfus kayıtlarında bulunan din bilgisi hanesinin, mensup olduğu dinin sistemde kayıtlı olmadığı gerekçesiyle isteği doğrultusunda değiştirilmemesi.
- Bir şirketin verdiği iş ilanında şirket politikası gereği başörtülü adayların başörtü takmalarından dolayı mülakata alınmayacaklarını duyurması.

BİLİYOR MUYDUNUZ?

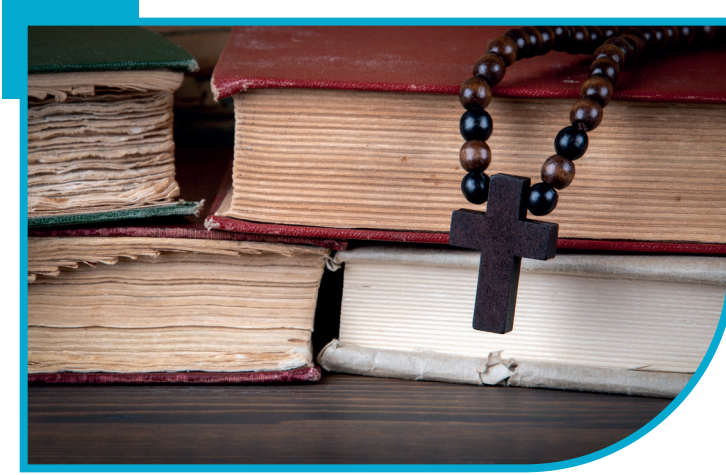
- ✓ *Romanya Ayrımcılıkla Mücadele Ulusal Konseyinin Kamuoyu araştırmasında; Romenlerin yüzde 68'inin Müslüman inancına sahip kişilere güvenmedikleri, yüzde 62'sinin Müslümanların potansiyel tehlike arz ettiğine inandığı belirtilmiştir. (Kaynak: National Council for Combatting Discrimination, Ayrımcılıkla Mücadele Ulusal Konseyi)*

- İngiltere’de islamofobik olaylardaki artış eğilimi 2018-2019 döneminde devam etmiştir. Resmi istatistiklerde kaydedilen vaka sayısı yüzde 10 artarken, din merkezli vakalar yüzde 3 artış göstermiştir. 3530 İslamofobik nefret suçu vakası kayıt altına alınırken bunların 47’sini din gerekçeli nefret suçları oluşturmuştur. (SETA, Sayılarla İslamofobi, <https://www.setav.org/infografik-sayilarla-islamofobi-eir2019/>)
- Litvanya’da 2019’da din, inanç, kanaat ve görüşlere dayanan 16 ayrımcılık şikâyeti rapor edilmiş ve bunlardan 8’ini din esaslı şikâyetler oluşturmuştur. (SETA, Sayılarla İslamofobi, <https://www.setav.org/infografik-sayilarla-islamofobi-eir2019/>)
- Norveç’te nefret söylemine ve ayrımcılığa yönelik eylemleri konu edinen 2019 tarihli bir raporda sivil toplum örgütlerinin yüzde 44’ünün Müslümanların nefret söyleminin hedefi olduğunu belirttiği bilgisi paylaşılmıştır. (Kaynak: Guri Tyldum, Holdninger til Diskriminering, Likestilling og Hatprat i Norge 2. Utgave, Fafo-rapport, 2019,26’dan aktaran: SETA, Sayılarla İslamofobi, <https://www.setav.org/infografik-sayilarla-islamofobi-eir2019/>)

- Ayrımcılık yasağı açısından hukuki düzenlemelerde yer alan ve ayrımcılık oluşturmeyen farklı muamelelerden biri de dini kuruluşlarla ilgilidir. Dini kurum veya kuruluşların belli koşullar çerçevesinde farklı muamele yapmalarına izin verilmiştir. Ancak bu halde din ve vicdan özgürlüğü ile ayrımcılık yasağı arasında bir denge kurulması gerekmektedir. Örneğin bir dini kuruluş tarafından işletilen bir eğitim kurumuna eğitici olarak iş başvurusunda bulunacak kişi açısından, bu kişinin din veya inancı da belirleyici hale gelmekte ve ilgili kişinin din veya inancını açıklaması beklenmektedir. Dolayısıyla dini kuruluşun istihdam edeceği kişinin din veya inancına göre bir tercih yapması ve bunun açıklanmasının beklenmesi yönündeki farklı muamele ayrımcılık iddiasının ileri sürülemeyeceği istisnalardan biri olarak kabul edilebilecektir.
- İstihdam ve mesleki alanda eşit muamele için genel bir çerçeve belirleyen 27 Kasım 2000 Tarihli ve 2000/78/AT Sayılı Konsey Direktifi'nin 4'üncü maddesinin ikinci fıkrası, dini kuruluşlarda çalışma konusunda ayrımcılık oluşturmeyen farklı muameleyi düzenlemektedir. Bahse konu hükme göre: *"Üye devletler, kiliseler ve değerler sistemi din veya inanca dayalı diğer kamu kurumları veya özel kuruluşlar bünyesinde gerçekleştirilen mesleki faaliyetler söz konusu olduğunda, bu kurum ve kuruluşların değerler sistemini göz önünde tutarak, bu faaliyetlerin niteliği veya gerçekleştirildikleri ortam gereği bir kişinin din veya inancının gerçek, meşru ve haklı gerekçelere dayanan bir mesleki gerek oluşturduğu durumlarda, bir kişinin din veya inancına dayalı bir muamele farkının ayrımcılık oluşturmayaacağı"* öngörebileceği ifade edilmiştir.
- 6701 sayılı Kanun'un 7'nci maddesinin birinci fıkrasının (d) bendinde *"...Bir dine ait kurumda, din hizmeti veya o dine ilişkin eğitim ve öğretim vermek üzere sadece o dine mensup kişilerin istihdamı..."* ayrımcılık iddiasının ileri sürülemeyeceği haller arasında sayılmıştır. Bu çerçevede cami, kilise ve havra gibi ibadethanelerde başka dinlere mensup kişilerin işe alınmaması ayrımcılık kabul edilmeyebilecek ve anılan yasada öngörülen yaptırımların kapsamı dışında kalabilecektir. Ya da örneğin, helal gıda sertifikalı bir restoranda işverenin hayvanların kesimi için Müslüman kasapları tercih etmesi kabul edilebilir olarak değerlendirilebilecektir.

- AİHM'in 2011 yılında Almanya'ya ilişkin olarak vermiş olduğu *Sieben-haar v. Almanya* kararına konu olan olayda, Katolik olan başvuru Protestan Kilisesi'ne bağlı bir kreşte çalışmaktadır. Kreş, çalışanlarından kurumlarına sadık olmalarını beklemektedir ki bu sadakat çalışanın Protestan Kilisesi'nin ilkelerine aykırı olan kurumlara mensup olma veya işbirliği içinde olmamayı da içermektedir. Siebenhaar, işe girdikten sonra da Evrensel Kilise/İnsanlığın Kardeşliği dini topluluğuna üye olduğu ve bu kilisenin öğretileri hakkında temel dersler verdiği için işten çıkartılmıştır. Mahkeme, Kilisenin kendi güvenilirliğini korumak için işten çıkarılmanın gerekli olduğunu ve çalışanın iş sözleşmesini imzaladığı anda yaptığı faaliyetlerin mevcut işi ile bağdaşmadığının bilincinde olduğu için ihlal olmadığına kanaat getirmiştir. (AİHM, *Sieben-haar v. Almanya*, B. No. 18136/02, 03.02.2011).

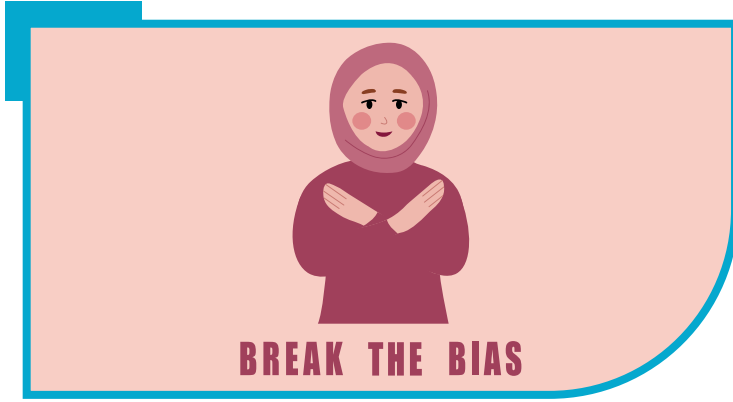

- Ayrıca ayrımcılık yasağı bağlamında en kapsamlı hükümleri içeren 6701 sayılı Kanun'da ayrımcılık iddiasının ileri sürülemeyeceği haller de düzenlenmiş olup bu istisnalar şu şekilde sayılmaktadır:
 - İstihdam ve serbest meslek alanlarında, zorunlu mesleki gerekliliklerin varlığı hâlinde amaca uygun ve orantılı olan farklı muamele.
 - Sadece belli bir cinsiyetin istihdamını zorunlu kılan durumlar.
 - İşe kabul ve istihdam sürecinde, hizmetin zorunlulukları nedeniyle yaş sınırlarının belirlenmesi ve uygulanması, gereklilik ve amaçla orantılı olması şartıyla yaşa dayalı farklı muamele.

- Çocuk veya özel bir yerde tutulması gereken kişilere yönelik özel tedbirler ve koruma önlemleri.
- Bir dine ait kurumda, din hizmeti veya o dine ilişkin eğitim ve öğretim vermek üzere sadece o dine mensup kişilerin istihdamı.
- Dernek, vakıf, sendika, siyasi parti ve meslek örgütlerinin, ilgili mevzuatlarında veya tüzüklerinde yer alan amaç, ilke ve değerler temelinde üye olacak kişilerde belli şart ve nitelik aramaları.
- Eşitsizlikleri ortadan kaldırmaya yönelik, gerekli, amaca uygun ve orantılı farklı muamele.
- Vatandaş olmayanların ülkeye giriş ve ikametlerine ilişkin şartlarından ve hukuki statülerinden kaynaklanan farklı muamele.

BİLİYOR MUYDUNUZ?

- ✓ *Bazı bölgesel veya uluslararası kuruluşların hazırladığı raporlarda din, inanç veya mezhep temelinde ayrımcılık yasağı ihlallerine ilişkin çarpıcı tespitlere yer verilmektedir.*
 - *ECRI'nin hazırladığı 2015 yılı Yıllık Raporu'nda şu hususlara yer verilmiştir: "AB çapında bir göç yaklaşımı bulmak amacıyla yapılan tartışmalar bağlamında üye Devletler arasında güçlü bir tutum farkı olduğu ortaya çıktı, hatta bazı hükümetler az sayıda sığınmacı alabileceklerini ve Müslümanları değil sadece Hristiyanları kabul edebileceklerini açıkça belirttiler. Bu dine dayalı aleni ayrımcılık kıta çapında giderek artan bir İslâm düşmanlığı iklimine daha fazla neden oldu."*
 - *Avrupa'da Müslüman kadınlara karşı çoklu ayrımcılık başlıklı Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi'nin 1887 (2012) sayılı Kararı'nda şu hususlara yer verilmiştir:*
 - *"Avrupa Konseyi üye Devletlerinde Müslüman kadınlar genellikle klişeleştirilmelerin kurbanı oluyor çünkü onların dini inançları kimliklerini tanımlayan yegâne unsur olarak görülüyor... Müslüman kadınlarla ilgili siyasi tartışmalar ve yasama eylemlerinde, ayrımcılık yapmama ve eşit fırsatlar yerine, beklenenden çok daha fazla başörtüsü ve hat-ta peçe meseleleri üzerinde yoğunlaşıyor."*

Din, İnanç veya Mezhep Temellerinde Ayrımcılık Yasağının İhlal Edildiğine ilişkin Örnek Kararlar Var Mıdır?

Din, inanç veya mezhep temellerinde ayrımcılığa ilişkin olarak AİHM, AYM, ABAD ve TİHEK'in ayrımcılık yasağının ihlal edildiğini tespit ettiği kararları mevcuttur.

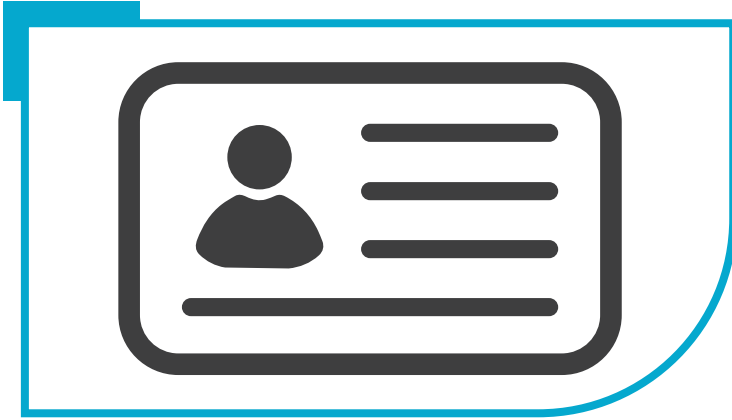
➤ **AİHM, Kokkinakis v. Yunanistan Kararı, Başvuru Numarası: 14307/88, Karar Tarihi: 25/5/1993**

Yehova Şahidi olan başvuran, yerel Ortodoks kilisesindeki bir koro şefinin karısı olan komşusuyla din hakkında ettiği bir sohbetin ardından, kendi dinine çevirme suçu nedeniyle Yunanistan mahkemeleri tarafından 1988 yılında mahkûm edilmesinden şikâyetçi olmuştur. Mahkeme, söz konusu mahkûmiyet kararının, dava koşulları içerisinde acil bir toplumsal gereklilikle gerekçelendirilmiş olduğunun ispat edilmediğine kanaat getirerek, Sözleşme'nin 9'uncu maddesinin ihlal edildiğine hükmetmiştir. Mahkeme bilhassa, Yunanistan mahkemelerinin, başvuranın hangi şekilde komşusunu uygun olmayan vasıtalarla ikna etmeye teşebbüs etmiş olabileceğini yeterince ayrıntılı bir biçimde açıklamaksızın, yalnızca kendi dinine çevirme eylemini yasadışı kılan kanunun lafzını yinelemiş olduklarını kaydetmiştir.

➤ **AİHM, Sinan Işık v. Türkiye Kararı, Başvuru Numarası: 21924/05, Karar Tarihi: 02.02.2010**

Alevi topluluğuna mensup olan başvuran, 2004 yılında bir mahkemeye başvurarak kimlik kartına "İslâm" sözcüğü yerine "Alevi" sözcüğü yazıl-

masını talep etmiş; ancak başarılı olamamıştır. Türkiye’de, kimlik kartında din hanesinin boş bırakılmasını talep etme seçeneğinin getirildiği 2006 yılına kadar, kimlik sahibinin dininin kimlik kartı üzerinde belirtilmesi zorunludur. Başvuranın Mahkeme önündeki şikâyeti, günlük hayatta sıkça kullanılan bir resmi belge olan kimlik kartı üzerinde dini inancını açıklama yükümlülüğünün olması ile alakalıdır. Başvuran ayrıca, kimlik kartında yazan “İslam” sözcüğünün değiştirilerek, yerine kendi inancının adı olan “Alevi” sözcüğünün yazılması yönündeki talebinin reddedilmesinden şikâyetçi olmuştur. Mahkeme, başvuranın inancının (Alevilik) kimlik kartında belirtilmesi talebinin geri çevrilmesinden değil, kimlik kartlarında zorunlu olsun ya da olmasın din ibaresi bulunmasından kaynaklı 9’uncu madde ihlali olduğuna hükmetmiştir. Mahkeme, kişinin dinini açıklama özgürlüğünün, dinini açıklamaya zorunlu bırakılmama hakkını da içerdiğini vurgulamıştır.

➤ **AIHM, İzzettin Doğan ve Diğerleri v. Türkiye Kararı,**
Başvuru Numarası: 62649/10, Karar Tarihi: 26/04/2016

Alevi topluluğuna mensup 203 Türk vatandaşından oluşan başvuranlar, Türk makamlarının dini konularda Alevi vatandaşlara kamu hizmeti sağlamayı reddetmelerinden şikâyetçi olmakta ve İslam’ın Sünni mezhebinden olan vatandaşlara kıyasla orantısız farklı muameleye tabi tutulduklarını iddia etmektedirler. Mahkeme yaptığı değerlendirmede, Alevi toplumunun Türk toplumu ve tarihinde köklü bir yerinin olması, Alevi toplumu için hukuki tanınırlık elde edilmesinin önemi, Hükümetin İs-

lam'ın çoğunluk tarafından benimsenen anlayışına dini kamu hizmetleri biçiminde tanıdığı statü arasındaki göze çarpan dengesizliği haklı gerekçelere dayandıramaması, Alevi toplumunun bu dini kamu hizmetlerinin neredeyse bütünüyle dışında bırakılması ve ayrıca tazmin edici tedbirlerin mevcut olmaması durumunu tespit ettikten sonra Alevi vatandaşların maruz kaldıkları farklı muamelenin tarafsız ve makul bir gerekçesinin bulunmadığını, bu nedenle de Sözleşme'nin 9'uncu maddesi ile bağlantılı olarak 14'üncü maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir.

➤ **AİHM, Eweida ve Diğerleri v. Birleşik Krallık Kararı,**
Başvuru Numaraları: 48420/10, 59842/10, 51671/10 ve
36516/10, Karar Tarihi: 15/01/2013

Davaya konu olan olayda, özel bir hava yolu şirketinde hostes olarak çalışan Kıpti Hristiyan olan başvuru, haç şeklindeki kolyesini gizlemeyi reddetmesi ve üniformasız çalışabileceği bir görevi kabul etmemesi üzerine ücretsiz izne çıkartılmıştır. Mahkeme, olayda başvuruçunun dini inancını açıklama özgürlüğü ile işverenin şirket imajı oluşturma menfaatinin çatıştığını ifade ettikten sonra, ulusal mahkemeler tarafından şirketin çıkarlarına, başvuruçunun din ve vicdan özgürlüğüne oranla çok fazla önem verildiğini ve temel hak ve özgürlükler arasındaki dengenin başvuru aleyhine bozulduğunu ifade etmiş ve ülke içindeki yetkili kurumların başvuranın dinini sergileme hakkını yeterince korumaktan geri kaldığını bu nedenle de 9'uncu maddede belirtilen pozitif yükümlülüğün ihlal edildiğini ifade etmiştir.

➤ **AYM, Tuğba Arslan Kararı, Başvuru Numarası: 2014/256, Karar Tarihi: 25/6/2014**

Başvurucu, Ankara Barosuna kayıtlı avukat olarak çalıştığını, bir duruşmaya başörtülü olarak katılması nedeniyle hâkimin duruşmanın yapılamayacağını belirterek müvekkiline kendisini bir başka avukatla temsil ettirmesi için süre vermesi ve duruşmayı ertelemesinin din ve vicdan özgürlüğü, savunma hakkı ve mahkemeye erişim hakkı, çalışma hakkı ve ayrımcılık yasasına aykırılık oluşturduğunu iddia etmektedir. Mahkeme, başvurusunun dini inançlarının bir gereği olarak kullandığı başörtüsü ile duruşmalara katılmasının engellenmesinde makul ve nesnel bir temel gösterilmediği gibi başvurusunun taktığı başörtüsünün başkalarının hak ve özgürlüklerini yararlanmalarına engel ve toplumsal çatışma ve gerilimlerin kaynağı olduğu yönünde hiçbir iddia ve somut olgulara dayalı veri de ortaya konulmadığını, sonuç olarak da başörtülü bir avukatın, duruşmalara girmesinin engellenmesi suretiyle başörtüsü takmayanlara göre dezavantajlı duruma düşürülmesi ile Anayasa'nın 24'üncü maddesiyle birlikte ele alınan Anayasa'nın 10'uncu maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir.

➤ **TİHEK, Başvuru Numarası: 2021/872, Karar Tarihi: 01/03/2022**

Başvuran, ailesi ile birlikte tatil yapmak için bir sitede bir aylığına konut kiraladığını, site sakinlerinin kullanımına tahsis edilmiş havuza tesettürlü mayo ile girmek istediğini, ancak site yönetimi tarafından engellendiğini bu sebeple de inanç temelinde ayrımcılığa uğradığını iddia etmiştir.

Kurum tarafından, 6701 sayılı Kanun'un 4'üncü maddesinde ayrımcılık türleri arasında sayılan doğrudan ayrımcılığın gerçekleştiği ve başvuranın inancı nedeniyle bir haktan diğer site sakinlerine kıyasla eşit bir şekilde yararlanmasının engellendiği değerlendirilmesinde bulunularak ayrımcılık yasağının ihlal edildiğine karar verilmiştir.

➤ **ABAD, Asma Bougnaoui v. Micrapole SA Kararı, Başvuru Numarası: C-188/15, Karar Tarihi: 14/03/2017**

Bayan Bougnaoui, şirkette önce stajyer olarak işe başlamış, stajı bitiminde tasarım mühendisi olarak işe alınmıştır. Kendisi staja başladığında basit bir bandana takmaktayken, sonraları başörtüsü takarak işe gelmeye başlamıştır. Şirket, başörtülü bir çalışandan hizmet almak istemeyen bir müşterinin şikâyeti üzerine, Asma Bougnaoui'yi işten çıkarmıştır. Karara konu olayda hukuki uyumsuzluk, bilişim teknolojileri alanında danışmanlık veren bir şirketin müşterisinin, tasarım mühendisi olarak görev yapan başörtülü bir çalışandan hizmet almak istememesinin, 2000/78 sayılı Direktif uyarınca esaslı ve belirleyici bir mesleki gereklilik teşkil edip etmediğidir. Divan, Bayan Bougnaoui'nin işten çıkarılmasının işyerinde dini sembol taşınmasını yasaklayan herhangi bir şirket içi kurala dayanmadığı dikkate alındığında, başörtü nedeniyle iş sözleşmesinin feshinin ancak esaslı ve belirleyici bir mesleki gerekliliğe dayanması durumunda ayrımcılık teşkil etmeyeceğine, ancak böyle bir gereklilikten söz edilebilmesi için bunun mesleki faaliyetin doğası veya yürütülüşünden kaynaklanan nesnel bir ihtiyaca hizmet etmesi gerektiğine, müşterilerin özel istekleri gibi subjektif hususların bu kapsamda değerlendirilemeyeceğine karar vermiştir.

BİLİYOR MUYDUNUZ?

√ Din veya İnanca Dayanan Her Türlü Hoşgörüsüzlüğün ve Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesine Dair Bildiri'nin "Düşünce, vicdan veya inanç özgürlüğünün içeriği" başlıklı 6'ncı maddesi aşağıda belirtilen özgürlükleri içermektedir:

- a) Bir din veya inanç ile bağlantılı olarak, ibadet etme veya toplanma ve bu amaç için gerekli yerleri kurma ve kullanma;
- b) Gerekli vakıf veya insancıl amaçlı kurumlar kurma ve bunları işletme;
- c) Bir dinin veya inancın törenlerine veya geleneklerine ilişkin gerekli araçları ve materyalleri yeterli ölçüde yapma, alma ve kullanma;
- d) Bu alanla ilgili yayımları yazma, yayınlama ve dağıtma;
- e) Bir din veya inancın öğretimini, bu amaçlar için uygun yerlerde yapma;
- f) Bireylerden ve kurumlardan gönüllü mali yardım vermelerini isteme ve alma;
- g) Bir dinin veya inancın gerekleri ve standartları bakımından uygun olan liderleri yetiştirme, atama, seçme ve yerini alacak olanı belirleme;
- h) Bir kimsenin dininin veya inancının kurallarına uygun olarak dinlenme günlerine ve bayram tatillerine ve törenlerine uygun davranma;
- i) Ulusal ve uluslararası düzeyde, din ve inanç konularında bireyler ve topluluklarla iletişim kurma ve sürdürme.

TIHEK

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

- | www.tihek.gov.tr
- | [tihek_kurumsal](https://twitter.com/tihek_kurumsal)
- | [tihekkurumsal](https://facebook.com/tihekkurumsal)
- | [tihekkurumsal](https://instagram.com/tihekkurumsal)
- | 0 312 422 78 00
- | 0 312 422 78 99
- | Yüksel Cad. No: 23
Kızılay / Ankara